

Forord

Den vigtigste landbohistoriske begivenhed i 2009 var nedlæggelsen af Landbrugsraadet, der blev etableret i 1919 som fælles politisk, rådgivende talerør for en samling af landbrugets organisationer. Næsten på datoen for rådets 90-års jubilæum fusionerede det i en ny organisation kaldet *Landbrug & Fødevarer*. Fusionens parter var Landbrugsraadet, Danske Slagterier, Dansk Svineproduktion, Dansk Landbrug med Dansk Landbrugs Medier og Dansk Landbrugsrådgivning, samt væsentlige dele af Mejeriforeningen. Formanden for Landbrugsraadet og Landbohistorisk støttekreds, Peter Gæmelke, aftrådte ved samme lejlighed. Redaktionen på Landbohistorisk Tidsskrift vil gerne takke Peter for stor støtte og en aldrig svigtende landbohistorisk interesse.

Fusionen må tolkes som et ønske om at styrke organisation i tider, hvor landbruget og følgeindustrien efterhånden kun udgør få procent af arbejdsstyrken i landet, selvom de bidrager med omkring 11 procent af eksportindtægterne. Det seneste år er jordpriserne faldet med 30-45 procent, og især mange yngre landmænd er i økonomisk knibe. Hvis den økonomiske situationen varer ved, kan det medføre drastiske ændringer i landbrugslandskabet, der måske vil blive analyseret i fremtidige årgange af Landbohistorisk Tidsskrift.

Dette nummer af Landbohistorisk Tidsskrift er et blandet nummer, som fører læseren rundt i forskellige hjørner af landbohistorien: Anders Nielsen og Landbrugsrådet af 1915, talesprogets udvikling på landet de seneste 500 år, landarbejderens placering i historieskrivningen mellem to stavnsbåndjubilæer og forholdene for fæstebønder under hovedgården Turebyholm på Midtøstsjælland før og efter udskiftningen.

Første artikel behandler *andelskongen* Anders Nielsen og hans forsøg på at samle en fællesrepræsentation, der kunne tale med én tunge overfor regering og rigsdag. Under første verdenskrig indgik den danske regering i et udvidet samarbejde med erhvervenes hovedorganisationer for at løse de opståede forsyningsproblemer. Generelt foregik samarbejdet tilfredsstillende, men med landbruget som en undtagelse. Den liberalt indstillede gårdmandsstand opponerede mod den radikale regerings omfattende reguleringspolitik, og et år inde i krigen opsøgte den indenrigsministeren for at søge øget indflydelse. Det resulterede i oprettelsen af Landbrugsrådet af 1915. For første gang var det lykkedes landbrugets fire største organisationer at samles i en fællesrepræsentation. Rådets formand, Anders Nielsen, havde været en mangeårig fortaler for

en sådan institution, men ikke desto mindre anlagde han sammen med Th. Madsen-Mygdal en så destruktiv linje, at rådet kun fik lov at eksistere i nogle få måneder.

Inge Lise Pedersen gennemgår i sin artikel »500 års landbohistorie spejlet i talesproget«, hvordan talesproget har udviklet sig på landet siden slutningen af middelalderen. Gennem fire akter oprulles dramaet om dialekternes overlevelseskamp frem til i dag. I renæssancen blev grunden lagt til et dansk rigsmål, og allerede i 1600-tallet havde dialekterne tabt slaget på det sprogideologiske plan, idet de lærde da begyndte at betragte dialekt som »*grov og gemen bondetale eller pladder-værk*«. I praksis fik dialekterne naturligvis en længere levetid. Efter stavnsbåndsløsningen øgedes imidlertid den geografiske mobilitet, og med 1800-tallets individualisering, modernisering og urbanisering blev dialekt i stigende grad betragtet som relikv af fortidens bondesamfund. I 1945 formulerede en sprogforsker en slags tosprogethed, eller rettere bidialektisme, som løsning på det dilemma mellem dialekt og standarddansk, som mange landboer stod i. En strategi af denne karakter har endnu betydning på Bornholm og i Sønderjylland, men ellers må man sige, at de gamle bondedialekter i dag er så godt som afgået ved døden.

I tredje artikel giver Erik Helmer Pedersen sin vurdering af, hvordan landarbejderen og husmanden har været fremstillet i den landbohistoriske litteratur mellem stavnsbåndsjubilæerne i 1888 og 1938. Artiklen går historiografisk til værks og ser nærmere på, hvordan historikere omkring de to stavnsbåndsjubilæer har tolket landarbejderens plads i de store landboreformer. I forlængelse heraf skelner forfatteren i artiklen mellem landbo- og landbrugshistorikere. Denne skelnen er udslagsgivende for, hvordan historikerne har vurderet henholdsvis landarbejdere og husmænd på den ene side og gårdmandsbruget på den anden side og deres plads i reformerne. En anden dimension udgøres af de skiftende politiske vinde, der har blæst over Danmark og Europa. Omkring stavnsbåndsjubilæet i 1938 udgjorde jordpolitikken et varmt politisk diskussionsemne. Tidens historikere kom til at skrive sig direkte ind i denne diskussion ved at pege på henholdsvis husmænd og landarbejdere eller bønder som det bærende element i landboreformerne.

Den sidste artikel af Christina Franck omhandler fæsteforholdene på det sjællandske gods Turebyholm under og efter landboreformerne. Landgilden, den faste årlige afgift fra fæstebønderne, samt indfæstningsafgiften, der var bøndernes engangsbetaling ved overtagelsen af fæstegården, følges i perioden fra 1770 til 1860. Ganske overraskende viser det sig, at landgilden i den senere periode med få undtagelser blev ensartet uanset størrelsen på gårdene, mens kun indfæstningen var variabel.

Tidsskriftets redaktion takker forfattere og eksterne bedømmere for et godt

og frugtbart samarbejde. Lad dette samtidig være en invitation til kommende bidragydere til tidsskriftet. Redaktionen modtager gerne forslag til mulige artikler, emner eller erindringsbidrag, som i bred forstand behandler landbo- og landbrugshistoriske spørgsmål.

Redaktionen har fået en ny redaktør. Fra 2009:2 er adjunkt på Afdeling for Historie, Aarhus Universitet, Jeppe Büchert Netterstrøm, indtrådt i redaktionen.

God læselyst.

Morten Stenak
Peder Dam
Kristine Holm-Jensen
Jeppe Büchert Netterstrøm